

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою юридичного факультету
протокол № 7 від 10 лютого 2017 року
Голова вченої ради

_____ А. Г. Бобкова

ПРОГРАМА

**фахового випробування
для вступників на навчання
за ступенем освіти «Бакалавр»
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня
«Молодший спеціаліст» зі спорідненої спеціальності
спеціальності «Право»
у 2017 році**

1. ПРОГРАМА КУРСУ «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО»

Тема 1. Предмет, метод і система адміністративного права. Адміністративно-правові норми і відносини

Круг суспільних відносин, урегульованих адміністративним правом. Метод адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Система адміністративного права. Адміністративно-правові норми: поняття, структура, види. Способи реалізації адміністративно-правових норм. Поняття і види джерел адміністративного права. Поняття, ознаки і види адміністративно-правових відносин. Підстави виникнення, зміни і припинення адміністративно-правових відносин.

Тема 2. Адміністративно-правовий статус фізичних осіб

Адміністративно-правовий статус громадян України. Основні права і обов'язки громадян України в публічному та державному управлінні. Особливості адміністративно-правового статусу іноземних громадян і осіб без громадянства. Особливості адміністративно-правового статусу біженців та осіб які потребують додаткового або тимчасового захисту. Гарантії прав і свобод громадян у сфері публічного/державного управління.

Тема 3. Адміністративно-правовий статус організацій

Основні елементи адміністративно-правового статусу організацій. Громадські об'єднання: поняття, види, правове регулювання створення і діяльності.

Правове регулювання створення та діяльності політичних партій, релігійних організацій тощо.

Тема 4. Адміністративно-правовий статус органів виконавчої влади

Поняття і види органів виконавчої влади. Система органів виконавчої влади України і принципи її побудови. Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади. Правове становище Кабінету Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади України: визначення, система, правова основа діяльності, компетенція. Місцеві органи виконавчої влади: поняття, види, формування, компетенція, відносини з Президентом України, органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями. Адміністративні послуги.

Тема 5. Адміністративно-правовий статус державних службовців

Поняття і принципи державної служби. Поняття посади і посадовця. Державна служба та державний службовець. Категорії посад державної служби. Правовий статус державного службовця. Управління державною службою. Вступ на державну службу: право на державну службу, вступ на державну службу; вимоги до осіб, які претендують на вступ на державну службу; порядок проведення конкурсу на зайняття вакантної посади державної служби; призначення на посаду державної служби; службова кар'єра; оплата праці, заохочення і соціальні гарантії дисциплінарна та матеріальна відповідальність; припинення державної служби. Особливості проходження державної служби в окремих державних органах. Патронатна служба.

Тема 6. Адміністративна відповідальність

Поняття і основні риси адміністративної відповідальності. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. Адміністративне правопорушення (проступок) як підстава адміністративної відповідальності. Юридичний склад адміністративного проступку. Поняття і види адміністративних стягнень. Порядок накладення адміністративних стягнень. Особливості адміністративної відповідальності спеціальних суб'єктів. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Проведення у справах про адміністративні правопорушення. Виконання постанови про накладення адміністративних стягнень. Інші види юридичної відповідальності, урегульовані адміністративним правом.

Тема 7. Адміністративний процес

Адміністративний процес: поняття, основні риси і принципи. Правові презумпції адміністративного процесу. Адміністративно-процесуальні норми і відносини. Адміністративна юрисдикція: поняття, основні риси. Адміністративна юстиція: поняття, суть.

Завдання, принципи адміністративного судочинства та строки. Адміністративна юрисдикція і підсудність адміністративних справ. Учасники адміністративного процесу. Докази. Судові витрати. Строки. Проведення в суді першої інстанції. Перегляд судових рішень тощо.

Тема 8. Адміністративне провадження. Характеристика окремих видів адміністративних проваджень

Адміністративне провадження: поняття, види, стадії. Юрисдикційні адміністративні провадження. Загальна характеристика провадження у справах про адміністративні правопорушення. Завдання і порядок провадження. Процесуальні строки. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Особи, що беруть участь у провадженні. Докази. Стадії провадження. Дисциплінарне провадження.

Неюрисдикційні провадження. Проведення щодо звернень громадян.

Основні нормативно-правові акти

1. Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг: Постанова КМУ від 16 травня 2014 р. № 523-р // Офіційний вісник України. – 2014. - № 45. – Ст.208 (зі змін. та допов.).

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005р. // Урядовий кур'єр. – 2005. – 17 серпня (зі змін. та допов.).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122 (зі змін. та допов.).

4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06 червня 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 76. – Ст. 3067 (зі змін. та допов.).

5. Про біженців та осіб які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – Ст. 2347 (зі змін. та допов.).

6. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 30. – Ст. 1097 (зі змін. та допов.).
7. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 39 (зі змін. та допов.).
8. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19/print1456217252776259>.
9. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314 (зі змін. та допов.).
10. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 07 квітня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404 (зі змін. та допов.).
11. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256 (зі змін. та допов.).
12. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 07 жовтня 2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 79. – Ст. 2792 (зі змін. та допов.).
13. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09 квітня 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 18. – Ст. 774 (зі змін. та допов.).
14. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01 грудня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – Ст. 1870 (зі змін. та допов.).
15. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 94. – Ст. 15
16. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118 (зі змін. та допов.).
17. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. // Голос України. – 2011. – № 199 (зі змін. та допов.).
18. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 385 (зі змін. та допов.).

Список рекомендованої літератури

1. Загальне адміністративне право. Підручник / За заг.ред. І.С. Гриценка. - Юрінком Інтер: Київ, 2015 р. – 568 с.
2. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / За заг.ред Р.С.Мельник. – К.: ВаітеЮ 2014 р. – 376 с.
3. Ківалов С.В. Адміністративне право України: навч. посіб. / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова. – О.: Фенікс, 2011. – 399 с.
4. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т.О. Коломоєць. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 575 с.
5. Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В.Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.

2. ПРОГРАМА КУРСУ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Поняття, предмет і метод цивільного права

Поняття цивільного права. Предмет цивільного права. Метод цивільного права. Функції та принципи цивільного права. Система цивільного права і його співвідношення з іншими галузями права.

Тема 2. Цивільне право як наука і навчальна дисципліна

Цивільне право як галузь правознавства. Предмет цивілістики. Методологія цивільно-правової науки. Наука цивільного права та інші суспільні науки. Цивільне право як навчальна дисципліна.

Тема 3. Джерела цивільного права

Поняття джерел цивільного права; види джерел цивільного права. Цивільне законодавство, його ієрархія. Роль і значення судової практики для розвитку цивільного права. Застосування аналогії закону та аналогії права. Дія цивільного закону у часі, у просторі і за колом осіб.

Тема 4. Поняття, зміст і види цивільних правовідносин

Поняття та структурний склад цивільних правовідносин. Зміст цивільних правовідносин. Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин. Суб'єкти цивільних правовідносин та поняття цивільної правосуб'єктності. Класифікація цивільних правовідносин.

Тема 5. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Фізична особа як суб'єкт цивільного права. Правоздатність фізичної особи. Дієздатність фізичних осіб. Особливості дієздатності неповнолітніх та малолітніх осіб. Обмеження дієздатності та визнання особи недієздатною. Місце проживання фізичної особи. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою і оголошення померлою

Тема 6. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Поняття юридичної особи. Концепції юридичної особи. Ознаки юридичної особи та зовнішні форми їх прояву. Цивільна правоздатність юридичної особи. Державна реєстрація юридичної особи. Органи юридичної особи. Виникнення юридичних осіб. Порядок припинення та ліквідації юридичних осіб. Класифікація юридичних осіб. Відокремлені підрозділи юридичних осіб. Види юридичних осіб. Організаційно-правові форми юридичних осіб.

Тема 7. Держава і територіальна громада як учасники цивільних правовідносин

Правосуб'єктність держави Україна в цивільних правовідносинах. Участь держави у внутрішньому та зовнішньому цивільному обороті. Відповідальність держави за своїми зобов'язаннями. Територіальна громада як учасник цивільних відносин.

Тема 8. Об'єкти цивільних правовідносин

Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин. Речі як об'єкти цивільних правовідносин, їх класифікація. Поняття майна. Гроші як об'єкти цивільних правовідносин. Цінні папери як об'єкт цивільних правовідносин.

Види цінних паперів. Результати робіт і послуги як об'єкти цивільних правовідносин. Немайнові блага як об'єкт цивільних правовідносин.

Тема 9. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин

Поняття юридичних фактів. Класифікація юридичних фактів. Юридичний склад.

Тема 10. Правочини

Поняття та види цивільно-правових правочинів. Умови дійсності правочинів. Форма правочинів і наслідки її недотримання. Недійсність правочинів. Підстави недійсності правочинів. Нікчемні та оспорюванні правочини. Правові наслідки визнання правочинів недійсними.

Тема 11. Здійснення цивільних прав і виконання обов'язків. Захист цивільних прав

Поняття і принципи здійснення цивільних прав і виконання обов'язків. Способи реалізації цивільних і обов'язків. Межі здійснення цивільних прав та обов'язків. Поняття зловживання правом. Заходи оперативного впливу на порушника цивільних прав. Самозахист цивільних прав.

Тема 12. Поняття, види особистих немайнових прав та їх цивільно-правовий захист

Поняття особистих немайнових прав. Особисте немайнове правовідношення. Класифікація та окремі види особистих немайнових прав. Право на повагу честі, гідності і недоторканість ділової репутації, його цивільно-правовий захист.

Тема 13. Представництво

Поняття та суб'єкти представництва. Підстави і види представництва. Представництво за довіреністю. Форма і строк довіреності. Передоручення і припинення довіреності. Наслідки припинення довіреності. Скасування довіреності.

Тема 14. Строки здійснення, захисту цивільних прав та виконання цивільних обов'язків

Поняття строків і термінів у цивільному праві. Обчислення строків. Види строків у цивільному праві. Поняття позовної давності. Наслідки її закінчення. Відновлення, перерва і призупинення позовної давності.

Тема 15. Загальні положення про право власності та інші речові права

Власність як економічна та юридична категорії. Поняття і зміст права власності. Система форм власності. Виникнення (набуття) права власності. Припинення права власності. Документи, що встановлюють право власності. Речові права на чуже майно.

Тема 16. Право приватної власності фізичних осіб

Загальні положення про право приватної власності. Історичний розвиток концепції права власності фізичних осіб. Умови виникнення і припинення права приватної власності фізичних осіб. Приватизація майна фізичними особами. Самочинне будівництво і його наслідки. Здійснення фізичними особами права приватної власності.

Тема 17. Право власності юридичних осіб

Загальні положення про право власності юридичних осіб. Проблема власності юридичних осіб. Право власності кооперативів. Право власності господарських товариств. Право власності громадських організацій.

Тема 18. Право власності Українського народу. Право державної та комунальної власності

Загальні положення про публічну власність та її конституційне закріплення. Право власності Українського народу. Право державної власності. Управління об'єктами державної власності. Право комунальної власності. Право господарського відання і право оперативного управління.

Тема 19. Право спільної власності

Поняття права спільної власності. Право спільної часткової власності. Особливості здійснення права спільної часткової власності на житловий будинок. Право спільної сумісної власності. Спільна сумісна власність подружжя.

Тема 20. Захист права власності та інших речових прав

Поняття охорони і захисту права власності. Способи захисту права власності, їх класифікація. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Позов про виключення майна з опису (звільнення майна з-під арешту). Позов про визнання права власності.

Інші способи захисту права власності.

Тема 21. Спадкове право

Загальні положення про спадкування. Спадкування за заповітом. Заповідальний відказ. Підпризначення спадкоємця. Особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування. Виконання заповіту. Прийняття спадщини. Оформлення прав на спадщину. Спадковий договір.

Тема 22. Загальні положення про зобов'язання

Поняття зобов'язання. Зобов'язальне право і зобов'язальні правовідносини. Види зобов'язань. Суб'єктний склад зобов'язання. Виконання зобов'язань. Принципи виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язань. Способи забезпечення. Відповідальність за порушення зобов'язань. Припинення зобов'язань.

Тема 23. Відповідальність за цивільним правом

Поняття та особливості цивільно-правової відповідальності. Види цивільно-правової відповідальності. Умови цивільно-правової відповідальності. Вина правопорушника як підстава його відповідальності. Особливості застосування цивільно-правової відповідальності. Обставини, що виключають цивільно-правову відповідальність. Збитки та неустойка.

Тема 24. Цивільно-правовий договір

Поняття і значення цивільно-правового договору. Принцип свободи договору. Система цивільно-правових договорів. Зміст і форма договору. Стадії і порядок укладення цивільно-правового договору. Зміна і розірвання договору.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 25. Договір купівлі-продажу

Поняття, значення і види договору купівлі-продажу. Сторони, предмет договору. Форма договору купівлі-продажу. Істотні умови договору. Права та обов'язки (виконання) сторін у договорі купівлі-продажу. Момент переходу права власності до покупця. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) речі. Цивільно-правова відповідальність за порушення умов договору.

Роздрібна купівля-продаж та особливості її правового регулювання. Особливості договору роздрібної купівлі-продажу. Права покупця та їх охорона.

Особливості купівлі-продажу нерухомого майна.

Особливості укладання договорів купівлі-продажу на біржах, аукціонах, ярмарках.

Тема 26. Договір поставки

Поняття та ознаки договору поставки. Договір поставки як різновид договору купівлі-продажу. Предмет договору. Сторони договору. Структура договірних зв'язків у поставці.

Способи та порядок укладення договору поставки. Істотні умови договору поставки. Виконання договору поставки. Приймання товару (продукції) за кількістю та якістю.

Зміна і припинення договору поставки. Одностороння зміна, розірвання. Відповідальність за порушення умов договору поставки.

Тема 27. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу

Поняття договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, його відмінність від інших договорів. Права та обов'язки сторін в договорі постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Припинення договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Відповідальність сторін в договорі постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Тема 28. Договір міни

Поняття та ознаки договору міни. Предмет, сторони договору. Права та обов'язки сторін. Момент переходу права власності за договором міни.

Тема 29. Договір дарування

Поняття договору дарування та його відмінність від інших договорів. Сторони договору. Предмет договору. Форма договору дарування. Момент виникнення права власності в обдарованого на дарунок.

Виконання договору дарування. Відміна дарування. Обмеження і заборона дарування.

Пожертва як вид дарування. Правовий режим пожертв.

Тема 30. Договір ренти

Поняття і види договору ренти, його відмінність від інших договорів. Сторони і предмет договору ренти. Форма договору ренти.

Права і обов'язки сторін договору ренти. Ризик випадкової загибелі або випадкового пошкодження майна, переданого під виплату ренти.

Припинення договору ренти та розрахунки між сторонами.

Тема 31. Договір довічного утримання (догляду)

Поняття договору довічного утримання (догляду) і його відмінність від інших договорів. Сторони договору. Предмет договору. Форма договору. Особливості укладення договору довічного утримання (догляду) щодо спільного майна.

Права і обов'язки сторін. Момент переходу права власності на майно. Обмеження права власності. Зміна договору довічного утримання (догляду).

Припинення договору довічного утримання (догляду) та правові наслідки припинення договору.

Тема 32. Договір майнового найму (оренди)

Поняття договору майнового найму і його відмінність від інших договорів. Види договорів майнового найму. Сторони і предмет договору майнового найму (оренди).

Укладення договору майнового найму (оренди). Форма договору. Доля договору майнового найму (оренди) при зміні власника.

Права і обов'язки сторін в договорі майнового найму (оренди). Поліпшення найнятого майна. Ремонт найнятого майна.

Припинення договору майнового найму (оренди). Особливості пролонгації договору.

Договір оренди державного та комунального майна: особливості правового регулювання, суб'єктного складу сторін та предмету договору.

Договір прокату як вид договору майнового найму (оренди) і його особливості.

Договір найму (оренди) транспортних засобів.

Договір найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди.

Договір лізингу.

Тема 33. Зобов'язання з договору найму житлового приміщення та інші житлові зобов'язання

Правове регулювання житлових відносин. Єдиний житловий фонд і його структура. Призначення житлових будинків і житлових приміщень. Виключення з житлового фонду житлових будинків і житлових приміщень.

Договір найму житлового приміщення та його відмінність від інших договорів. Види договорів найму житлових приміщень. Сторони і предмет договору найму житла. Члени сім'ї наймача.

Договір найму житлового приміщення, що знаходиться у державній чи комунальній (публічній) власності, його елементи. Права та обов'язки наймача та членів сім'ї наймача в договорі найма жилого приміщення, що знаходиться у публічній власності. Обмін житлових приміщень, що знаходяться у публічній власності. Правові підстави збереження права користування житловими приміщеннями, що знаходяться у публічній власності за тимчасово відсутнім. Підстави та порядок виселення наймача та членів його сім'ї з житлових приміщень, що знаходяться у публічній власності.

Договір найму (оренди) житла, що знаходиться у приватній власності, його елементи. Права і обов'язки сторін договору найму (оренди) житла, що знаходиться у приватній власності. Розірвання та припинення договору найму (оренди) житла, що знаходиться у приватній власності.

Договір найму соціального житла: джерела права, поняття, елементи та особливості.

Договір піднайму житла.

Приватизація державного житлового фонду.

Тема 34. Договір позички (безоплатного користування майном)

Поняття договору позички та його відмінність від інших договорів. Сторони, предмет, форма договору позички.

Права та обов'язки сторін в договорі позички.

Припинення договору позички.

Тема 35. Договір підряду

Поняття договору підряду, його відмінність від інших видів договорів. Сторони договору. Предмет договору. Ризик випадкової загибелі об'єкту підряду. Види договорів підряду.

Структура договірних зв'язків у підряді.

Права і обов'язки сторін у договорі підряду. Виконання договору підряду.

Припинення договору підряду.

Договір побутового підряду: поняття, його особливі ознаки. Елементи договору побутового підряду.

Тема 36. Договір будівельного підряду. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт

Загальна характеристика законодавства, яке регулює відносини у капітальному будівництві.

Капітальне будівництво та способи його здійснення.

Поняття договору будівельного підряду, його відмінність від інших видів договорів. Сторони. Предмет договору.

Укладення договору будівельного підряду. Договір субпідряду.

Права та обов'язки сторін в договорі будівельного підряду. Порядок приймання об'єкта будівництва.

Відповідальність сторін в договорі будівельного підряду.

Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт: поняття, особливі ознаки, елементи.

Тема 37. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт

Поняття договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Сторони і предмет договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Форма договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Відмінності від суміжних договорів.

Права та обов'язки сторін договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Відповідальність сторін договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт

Тема 38. Договір про надання послуг

Поняття послуги. Особливості правового регулювання надання послуг. Значення загальних положень про надання послуг. Поняття та елементи договору про надання послуг.

Тема 39. Договір перевезення

Загальна характеристика нормативно-правового регулювання перевезень. Місце договору перевезення в системі транспортних договорів.

Поняття договору перевезення та його відмінність від інших договорів. Сторони і предмет договору перевезення. Види договору перевезення.

Укладення і виконання договору перевезення. Значення транспортної накладної.

Особливість перевезення у прямому змішаному сполученні.

Договір перевезення пасажирів і багажу.

Договір транспортного експедирування.

Тема 40. Зобов'язання зі зберігання

Підстави виникнення зобов'язань зі зберігання.

Поняття договору зберігання, сторони, предмет і об'єкт договору, особливості форми договору зберігання. Відмінність договору зберігання від інших договорів.

Права та обов'язки сторін договору зберігання.

Припинення договору зберігання.

Відповідальність сторін у договорі зберігання.

Спеціальні види зберігання.

Тема 41. Договір доручення. Договір комісії. Договір управління майном

Договір доручення: поняття, сторони, предмет, форма, відмінності від інших договорів. Права та обов'язки сторін договору доручення. Припинення договору доручення.

Договір комісії: поняття, сторони, предмет, форма, відмінності від інших договорів. Права та обов'язки сторін договору комісії. Виконання і припинення договору комісії.

Договір управління майном: поняття, сторони, предмет, форма, відмінності від інших договорів. Виконання і припинення договору управління майном. Відповідальність управителя.

Тема 42. Зобов'язання зі страхування

Соціально-економічна сутність страхування, його нормативно-правове регулювання. Правила страхування.

Поняття і види страхування. Основні поняття у страхуванні. Страхові зобов'язання. Учасники страхових зобов'язань.

Обов'язкове страхування.

Добровільне страхування. Поняття договору страхування, його елементи, відмінності від інших договорів. Укладання та виконання договору страхування. Припинення договору страхування. Недійсність договору страхування.

Особливості спадкування права на одержання страхових виплат (страхового відшкодування).

Тема 43. Кредитні та розрахункові зобов'язання

Нормативно-правове регулювання розрахункових та кредитних відносин.

Договір позики: поняття, сторони, предмет, форма, відмінності від інших договорів. Укладання договору позики, його форма. Виконання договору позики. Оспорювання договору позики. Припинення договору. Новація боргу у позикове зобов'язання.

Кредитний договір: поняття, сторони, предмет, форма, відмінності від інших договорів. Виконання та припинення кредитного договору. Відповідальність сторін в кредитному договорі.

Договір банківського вкладу: поняття, сторони, предмет, форма. Види банківських вкладів та їх оформлення. Виконання та припинення договору банківського вкладу. Особливості спадкування сум вкладів.

Договір банківського рахунку: поняття, сторони, предмет, форма. Укладення договору банківського рахунку. Виконання і припинення договору банківського рахунку.

Договір факторингу: поняття, сторони, предмет, форма. Виконання і припинення договору факторингу.

Тема 44. Зобов'язання зі спільної діяльності

Поняття договору простого товариства, суб'єкти, предмет, мета, форма, відмінність від засновницького договору та договору про створення акціонерного товариства. Виконання договору простого товариства. Управління спільними справами. Правовий режим майна учасників договору простого товариства. Припинення договору простого товариства. Відповідальність учасників за результати спільної діяльності.

Поняття та елементи договору про спільну діяльність.

Тема 45. Зобов'язання з односторонніх дій

Поняття і види зобов'язань з односторонніх дій.

Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди: поняття та види.

Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу: поняття, суб'єкти, умови виникнення, зміст. Припинення зобов'язання з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу.

Зобов'язання з публічної обіцянки нагороди за результатами конкурсу: поняття, суб'єкти, порядок організації і проведення конкурсу. Права учасників конкурсу та переможців.

Зобов'язання з дій в чужих майнових інтересах без доручення: поняття, суб'єкти. Елементи зобов'язання з дій в чужих майнових інтересах без доручення.

Зобов'язання із рятування здоров'я, життя фізичної особи, майна фізичної і юридичної особи: поняття та елементи.

Тема 46. Зобов'язання із завдання шкоди

Поняття та підстави виникнення зобов'язань із завдання шкоди.

Зобов'язання з відшкодування третім особам завданої працівником шкоди.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, яка завдана органами державної влади або місцевого самоврядування.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, яка завдана органами дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, яка завдана дітьми та недієздатними особами.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, яка завдана джерелом підвищеної небезпеки: суб'єкти, поняття джерела підвищеної небезпеки, особливості відшкодування, підстави звільнення від відповідальності.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, спричиненою смертю потерпілого: круг осіб, які мають право на відшкодування шкоди, розмір і період відшкодування. Відшкодування витрат на поховання.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої здоров'ю працівника: джерела права, суб'єкти відшкодування шкоди, розмір відшкодування.

Відшкодування моральної шкоди.

Тема 47. Зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави

Види зобов'язань з безпідставного збагачення. Зобов'язання з безпідставного набуття або збереження чужого майна (безпідставного збагачення): поняття, суб'єкти, зміст. Обсяг відшкодування. Безпідставно набуте майно, яке не підлягає поверненню.

Основні нормативно-правові акти

1. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 1. – Ст. 2 (зі змін. та допов.).

2. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682 (зі змін. та допов.).

3. Про приватизацію державного майна: Закон України від 04 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 348 (зі змін. та допов.).

4. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 47. – Ст. 146 (зі змін. та допов.).

5. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 524 (зі змін. та допов.).

6. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (зі змін. та допов.).

7. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (зі змін. та допов.).

8. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23 вересня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 40. – Ст. 364 (зі змін. та допов.).

9. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 1. – Ст. 1 (зі змін. та допов.).

10. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10 квітня 1992 р. в редакції від 14 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 244 (зі змін. та допов.).

11. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47-52. – Ст. 349 (зі змін. та допов.).

12. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22 листопада 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 5. – С. 28 (зі змін. та допов.).

13. Конвенція Ради Європи про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р.: ратифікована (із застереженнями) Законом України від 17 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263 (зі змін. та допов.).

14. Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій в сфері зовнішньоекономічної діяльності: Закон України від 23 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 44 (зі змін. та допов.).

15. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165., в редакції Закону України від 01 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 2-3. – Ст. 20 (зі змін. та допов.).

16. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 г (в редакції від 4 жовтня 2001 р.). // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 7. – Ст. 50 (зі змін. та допов.).

17. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05 травня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 24. – Ст. 128 (зі змін. та допов.).

18. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29 листопада 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 78 (зі змін. та допов.).

19. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135 (зі змін. та допов.).

20. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356 (зі змін. та допов.).

21. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 21-22. – Ст. 144 (параграф 1 глави 30, глава 26) (зі змін. та допов.).

22. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1174 (зі змін. та допов.).

23. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1175 (зі змін. та допов.).

24. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 38. – Ст. 313 (зі змін. та допов.).

25. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 11. – Ст. 140 (зі змін. та допов.).

26. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – №1. – Ст. 4 (зі змін. та допов.).

27. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 01 липня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 52. – Ст. 562 (зі змін. та допов.).

28. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21 вересня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – Ст. 456 (зі змін. та допов.).

29. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 51. – Ст. 553, в редакції Закону України від 1 грудня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 18. – Ст. 141 (зі змін. та допов.).

30. Про фінансовий лізинг: Закон України 16 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 16. – Ст. 68, в редакції Закону України від 11 грудня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 231 (зі змін. та допов.).

31. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 136 (зі змін. та допов.).

32. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422 (зі змін. та допов.).

33. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379, в редакції Закону України від 1 грудня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 7. – Ст. 84 (зі змін. та допов.).

34. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 г. // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 60.

35. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268 (зі змін. та допов.).

36. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384 (зі змін. та допов.).

37. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 38. – Ст. 509 (зі змін. та допов.).

38. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №47. – Ст. 531 (зі змін. та допов.).

39. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 48-49. – Ст. 536 (зі змін. та допов.).

40. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від

5 липня 2012 р. // *Голос України*. – 2013. – 2 лютого.

41. Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по количеству: утверждена Постановлением ГА СССР от 15 июля 1965 г. № П-6 // *Бюллетень нормативных актов министерств и ведомств СССР*. – 1975. – № 2.

42. Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по качеству: утверждена Постановлением ГА СССР от 25 апреля 1966 г. № П-7 // *Бюллетень нормативных актов министерств и ведомств СССР*. – 1975. – № 2.

43. О поставках продукции производственно-технического назначения: Положение СМ СССР от 25 июля 1988 р. // *СП СССР, отдел первый*. – 1988. – № 24. – Ст. 70.

44. О поставках товаров народного потребления: Положение СМ СССР от 25 июля 1988 р. // *СП СССР, отдел первый*. – 1988. – № 24. – Ст. 70.

45. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР: Постанова Верховної Ради України від 12 вересня 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. – № 46. – Ст. 621.

46. Про право власності на окремі види майна: Постанова Президії Верховної Ради України від 17 липня 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 35. – Ст. 517.

47. Про затвердження правил побутового обслуговування населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 1994 р. // *Офіційний вісник України*. – 1993. – № 23.

48. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріальних посвідчених: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. // *Зібрання Постанов Уряду України*. – 1994. – № 10. – Ст. 249.

49. Про затвердження Правил комісійної торгівлі непродовольчими товарами: Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 13 березня 1995 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95>

50. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10 червня 1997 р. // *Офіційний вісник України*. – 1997. – № 24. – Ст. 11.

51. Про затвердження Статуту залізниць України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06 квітня 1998 р. // *Офіційний вісник України*. – 1998. – № 14.

52. Про затвердження Типових правил користування бібліотеками в Україні: Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 5 травня 1999 р. // *Офіційний вісник України*. – 1999. – № 28.

53. Про затвердження правил користування електричною енергією для населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 1999 р. № 1357 // *Офіційний вісник України*. – 1999. – № 30. – Ст. 1543.

54. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: Постанова Правління НБУ від 12 листопада 2003 р. // *Офіційний вісник України*. – 2003. – № 51. – Том 1. – Ст. 2707.

55. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в

національній валюті України: Постанова Правління НБУ від 21 січня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13. – Ст. 908.

56. Про затвердження загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 31. – Том 2. – Ст. 1867.

57. Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 № 461 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 32. – Ст. 1359.

58. Про затвердження Порядку державної реєстрації заповітів і спадкових договорів у Спадковому реєстрі: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 35. – Стор. 75. – Ст. 1459.

59. Про затвердження модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 90. – Ст. 3268.

60. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 282/20595 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632.

Список рекомендованої літератури

1. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, О.В. Дзера та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 973 с.

2. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / [Т.В. Боднар, С.М. Бервено, О.В. Дзера та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 3-тє вид. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. – 1173 с.

3. Харитонов Є.О. Цивільне право України: підручник / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. – Вид. 2-ге. – Київ : Істина, 2009. – 815 с.

4. Цивільне право України: навч. посібник / за ред. Р.О. Стефанчука; [Ю.В. Білоусов, В.А. Ватрас, С.Д. Гринько та ін.]. – Київ: Правова єдність, 2009. – 532 с.

5. Цивільне право України: Академічний курс: у 2 т.: [підруч. для студ. юрид. спец. вузів]. Т. 1: Загальна частина / за заг. ред. Я.М. Шевченко ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького Нац. акад. наук України; [А.Ю. Бабаскін та ін.]. – [Вид. 2-ге. – К.: Ін Юре, 2006. – 693 с.

6. Цивільне право України: підручник: у 2 т. Т. 2 / За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 816 с.

7. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [в 4 т.]. [Т. 1]: Загальні положення; Особисті немайнові права фізичної особи; Права власності та інші речові права / А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Ротань; Акад. суддів України. – К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 927 с.

8. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [в 4 т.]. [Т. 2]: Право інтелектуальної власності; Зобов'язальне право / А.Г. Ярема,

В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Ротань; Акад. суддів України. – К.: А.С.К.; Севастополь : Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 863 с.

9. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [в 4 т.]. [Т. 3]: Договірні зобов'язання; Недоговірні зобов'язання; Спадкове право / А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Ротань; Акад. суддів України. – К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2006. – 927 с.

10. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. Т. 1 / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця; [Н.С. Кузнецова, І.О. Дзера, В.М. Коссака та ін.]. – 3-тє вид. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 831 с.

3. ПРОГРАМА КУРСУ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО»

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Поняття та система кримінального права. Наука кримінального права

Поняття кримінального права як самостійної галузі кримінального права й як науки – галузі правознавства (юриспруденції). Кримінальне право як галузь права. Ознаки кримінального права.

Кримінальне право в системі права України. Кримінальне право та суміжні галузі права (кримінально-процесуальне право, кримінально-виконавче право, адміністративне право).

Система кримінального права. Загальна й Особлива частини. Поняття та система Загальної частини.

Наука кримінального права. Розвиток науки кримінального права. Розробка наукою основних інститутів кримінального права. Предмет і завдання науки кримінального права. Методи науки кримінального права. Система курсу кримінального права. Кримінальний закон.

Тема 2. Закон про кримінальну відповідальність

Поняття закону про кримінальну відповідальність, його ознаки та значення. Закон про кримінальну відповідальність як єдине джерело кримінального права. Хронологія прийняття КК України 2001р.

Структура (побудова) Кримінального кодексу України. Загальна й Особлива частини КК, їх єдність і взаємозв'язок. Структура статей Особливої частини КК; диспозиції і санкції. Види диспозицій і санкцій. Кримінально-правові норми. Види кримінально-правових норм: охоронні, регулятивні, заохочувальні, роз'яснювальні та заборонні.

Тлумачення кримінального закону: поняття і значення. Види тлумачення залежно від суб'єкта, що роз'яснює закон: легальне, судове, доктринальне. Способи тлумачення: граматичний, логіко-систематичний, історичний та ін. Результати (об'єм) тлумачення: буквальне, обмежувальне і поширювальне.

Аналогія в кримінальному праві.

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України. Кодифікування кримінального законодавства 1958 – 1960 рр. Кримінальний кодекс України 2001р. Його характеристика і відмінність від Кримінального Кодексу 1960 р.

Тема 3. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі

Принципи дії кримінального закону в просторі, що закріплено в КК України: територіальний, громадянський і універсальний.

Зміст територіального принципу дії закону про кримінальну відповідальність. Поняття території України. Поняття місця вчинення злочину. Дипломатичний імунітет.

Зміст принципу громадянства. Вирішення питань про відповідальність громадян України, які вчинили злочин за кордоном.

Зміст універсального принципу дії закону про кримінальну відповідальність. Особливості відповідальності іноземних громадян і осіб без громадянства.

Дія закону про кримінальну відповідальність в часі. Вступ закону про кримінальну відповідальність в закон у силу. Поняття часу вчинення злочину. Обставини, внаслідок яких закон втрачає силу. Зворотна сила закону про кримінальну відповідальність. Межі зворотної сили закону про кримінальну відповідальність.

Тема 4. Поняття злочину

Соціальна природа злочину. Історично мінливий характер поняття злочину. Криміналізація та декриміналізація суспільно небезпечних діянь.

Визначення поняття злочину: 1) формальне; 2) матеріальне; 3) формально-матеріальне – їх зміст. Поняття злочину за КК України. Ознаки злочину й їх органічна єдність. Суспільна небезпека як матеріальна ознака злочину. Значення суспільної небезпеки. Протиправність як формальна ознака злочину. Винність як ознака злочину; зміст, значення. Караність як невід'ємна ознака злочину. Взаємовідношення караності як ознаки злочину і фактичного призначення покарання за злочин.

Значення ч. 2 ст. 11 КК для поняття злочину. Місце злочину в системі правопорушень. Класифікація злочинів залежно від їх тяжкості та її значення. Критерії класифікації.

Тема 5. Кримінальна відповідальність та її підстави

Кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності. Поняття кримінальної відповідальності та її відмежувальні ознаки.

Кримінально-правові відносини: їх суб'єкти та зміст. Виникнення та припинення кримінальної відповідальності. Етапи кримінальної відповідальності. Форми реалізації кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність і кримінальне покарання.

Юридична підстава кримінальної відповідальності. Питання юридичних підстав кримінальної відповідальності в науці та законодавстві.

Тема 6. Склад злочину

Поняття складу злочину та його значення. Співвідношення понять злочину та складу злочину.

Елементи складу злочину, їх відмежування й органічна єдність.

Класифікація і розмежування ознак в кримінальному праві: залежно від правового значення; ознаки, які відрізняються за мірою впливу на кваліфікацію складу злочину; ознаки, що відрізняються за мірою визначеності.

Класифікація видів складів злочинів.

Зміст і елементи (етапи) кваліфікації злочину та її значення.

Тема 7. Об'єкт злочину

Поняття і значення об'єкту злочину.

Суспільні відносини як об'єкт злочину. Структура суспільних відносин: суб'єкти, соціальний зв'язок між ними, предмет суспільних відносин.

Класифікація (види) об'єктів злочину. Загальний об'єкт злочину. Родовий (спеціальний, груповий) об'єкт злочину.

Видовий об'єкт і його значення. Безпосередній (конкретний) об'єкт злочину. Їх значення.

Поняття предмету злочину та його місце в структурі складу злочину. Відмінність предмету злочину від об'єкту злочину.

Основний (головний) і додатковий безпосередній об'єкти.

Тема 8. Об'єктивна сторона злочину

Поняття та значення об'єктивної сторони злочину. Обов'язкові та факультативні ознаки об'єктивної сторони.

Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність).

Поняття й ознаки дії в кримінальному праві. Поняття й ознаки бездіяльності. Умови кримінальної відповідальності за злочинну бездіяльність.

Значення непереборної сили, фізичного та психічного примусу для вирішення питання про кримінальну відповідальність за суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність).

Поняття суспільно небезпечних наслідків як ознаки об'єктивної сторони злочину. Їх види і значення в кримінальному праві. Злочини з матеріальними та формальними складами: значення такого розподілу.

Причинний зв'язок в кримінальному праві та його значення. Вимоги, що пред'являються до взаємозв'язку дії і наслідку для встановлення між ними причинного зв'язку.

Розподіл причинного зв'язку на види. Встановлення причинного зв'язку за наявності так званих особливих умов з боку потерпілого.

Факультативні ознаки об'єктивної сторони злочину; їх значення та характеристика.

Тема 9. Суб'єкт злочину

Поняття суб'єкта злочину в кримінальному праві. Обов'язкові та факультативні ознаки суб'єкта злочину. Загальний і спеціальний суб'єкт злочину в кримінальному праві. Ознаки і види спеціального суб'єкта, його значення для кваліфікації злочину. Службова особа як вид спеціального суб'єкта.

Вік кримінальної відповідальності: загальний і знижений. Особливості визначення віку кримінальної відповідальності за відсутності офіційних даних, що його підтверджують.

Осудність як обов'язкова ознака суб'єкта злочину. Поняття осудності та її значення.

Поняття неосудності в кримінальному праві. Критерії неосудності: медичний (біологічний) та юридичний (психологічний).

Ознаки медичного критерію неосудності: хронічна душевна хвороба, тимчасовий розлад душевної діяльності, недоумство, інший хворобливий стан (розлад психіки).

Ознаки юридичного критерію неосудності та характеристика. Нерозривність зв'язку медичного та юридичного критеріїв неосудності. Обмежена осудність.

Відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння, та її обґрунтування.

Тема 10. Суб'єктивна сторона злочину

Поняття суб'єктивної сторони злочину та її значення. Ознаки суб'єктивної сторони: обов'язкові та факультативні.

Форми та види вини в кримінальному праві, їх значення для кваліфікації злочину та призначення покарання.

Умисел та його види. Поняття прямого і непрямого умислу, їх інтелектуальні та вольові моменти (ознаки).

Необережність та її види.

Злочинна самовпевненість, її інтелектуальний і вольовий моменти (ознаки). Відмежування самовпевненості від непрямого умислу. Злочинна недбалість, її об'єктивний і суб'єктивний критерії, їх значення.

Мотив і мета як факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину. Значення мотиву і мети.

Випадок (казус) як безвинне спричинення суспільне небезпечних наслідків, його відмінність від злочинної недбалості.

Подвійна, складна (змішана) форма вини, її значення для кваліфікації злочину.

Поняття та види помилок в кримінальному праві.

Тема 11. Стадії злочину

Поняття стадії злочину. Види стадій злочину відповідно до чинного законодавства.

Готування до злочину, його поняття, об'єктивні і суб'єктивні ознаки. Відмежування готування до злочину від виявлення наміру.

Замах на злочин, його поняття, об'єктивні і суб'єктивні ознаки. Види замаху на злочин: закінчений та незакінчений; замах на непридатний об'єкт і замах з непридатними засобами. Відмежування замаху від готування до злочину.

Поняття закінченого злочину. Момент закінчення злочинів з матеріальним, формальним і усіченим складом.

Підстави кримінальної відповідальності за готування та замах на злочин.

Кваліфікація готування та замаху на злочин. Обставини, які слід враховувати при призначенні покарання за готування та замах на злочин.

Добровільна відмова від доведення злочину до кінця, його поняття і ознаки.

Стадії вчинення злочину, на яких можлива добровільна відмова. Наслідки добровільної відмови від доведення злочину до кінця, їх підстава і значення.

Дійове каяття при вчиненні злочині. Відмежування дійового каяття від добровільної відмови від доведення злочину до кінця.

Тема 12. Співучасть у злочині

Поняття та значення співучасті у злочині, його об'єктивні та суб'єктивні ознаки.

Особливості інтелектуального моменту умислу співучасників. Вольовий момент умислу співучасників. Проблеми співучасті в злочинах вчинених з необережності.

Значення мотиву і мети при вчиненні злочину у співучасті.

Види співучасників та їх визначення в КК. Виконавець і співвиконавець злочину. Організатор злочину. Підбурювач до злочину. Способи і ознаки підбурювання. Пособник злочину. Види і ознаки пособництва. Відмінність пособництва від підбурювання.

Форми співучасті. Підстави і межі відповідальності співучасників. Відповідальність і кваліфікація дій співучасників при різних формах співучасті. Призначення покарання співучасникам.

Співучасть в злочині із спеціальним суб'єктом.

Ексцес виконавця. Види ексцесу виконавця. Кваліфікація дій співучасників при ексцесі.

Добровільна відмова співучасників. Добровільна відмова виконавця. Відповідальність інших співучасників при добровільній відмові виконавця. Особливості добровільної відмови підбурювача і пособника.

Причетність до злочину. Види причетності. Відповідальність за причетність до злочину.

Тема 13. Повторність, сукупність і рецидив злочинів

Поняття множинності злочинів. Одиничний злочин як структурний елемент множинності злочинів: прості й ускладнені одиничні злочини (триваючі, продовжувані і складні (складені) злочини). Види множинності злочинів.

Повторність злочинів та її ознаки. Види повторності: фактична повторність і рецидив.

Види фактичної повторності: повторність тотожних, однорідних і неоднорідних злочинів.

Значення повторності для кваліфікації злочину та призначення покарання.

Сукупність злочинів та її ознаки.

Види сукупності злочинів. Відмежування ідеальної сукупності від одиничного злочину. Відмежування сукупності злочинів від конкуренції норм. Кваліфікація злочинів при ідеальній і реальній сукупності.

Поняття й ознаки рецидиву злочину. Види рецидиву. Значення рецидиву для кваліфікації злочину та для призначення покарання. Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочинів.

Тема 14. Обставини, що виключають злочинність діяння

Поняття та види обставин, що виключають злочинність діяння.

Поняття необхідної оборони. Проблемні питання необхідної оборони. Умови правомірності, що відносяться до захисту. Заподіяння шкоди при необхідній обороні особі, яка посягає. Мета необхідної оборони.

Співрозмірність необхідної оборони. Перевищення меж (ексцес) необхідної оборони: його поняття й ознаки.

Уявна оборона. Відповідальність при уявній обороні.

Підстави й ознаки затримання особи, що вчинила злочин. Вимушений характер заподіяння шкоди особі, що вчинила злочин, при її затриманні. Відповідність заподіяної шкоди при затриманні небезпеці вчиненого посягання й обстановці затримання такої особи. Урахування суб'єктивного відношення затриманої особи до заподіяної шкоди.

Підстави й ознаки крайньої необхідності. Заподіяння шкоди інтересам так званих «третьох осіб». Об'єктивні ознаки крайньої необхідності. Характер дій в стані крайньої необхідності. Своєчасність крайньої необхідності. Відповідальність за спричинення шкоди при крайній необхідності. Відмежування крайньої необхідності від необхідної оборони.

Фізичний та психічний примус як обставина, що виключає злочинність діяння. Поняття й ознаки фізичного та психічного примусу.

Виконання наказу або розпорядження: поняття, підстави, ознаки. Суб'єкт виконання наказу. Об'єкт спричинення шкоди. Межі спричинення шкоди правоохоронюваним інтересам.

Діяння, пов'язане з ризиком (виправданий ризик). Підстави виправданого ризику. Характеристика ознак діяння, пов'язаного з ризиком. Перевищення меж спричинення шкоди (ексцес ризикованого діяння).

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Вимушеність заподіяння шкоди при виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Характеристика ознак заподіяння шкоди на підставі ст. 43 КК.

Тема 15. Звільнення від кримінальної відповідальності

Поняття та значення звільнення від кримінальної відповідальності. Види такого звільнення, критерії їх поділу.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Умови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності за наявності вказаних видів такого звільнення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, тривалість цих термінів та їх обчислення. Переривання та зупинення перебігу термінів давності. Незастосування термінів давності щодо тих осіб, що вчинили злочини проти миру та безпеки людства.

Спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності, що передбачені Особливою частиною КК України.

Амністія та помилування як підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

Тема 16. Поняття та цілі покарання

Поняття й ознаки покарання в кримінальному праві.

Кара як ознака покарання. Елементи кари. Соціальна природа покарання. Цілі покарання. Питання про кару як мету покарання.

Питання про мету покарання в історії кримінального законодавства України та в науці кримінального права. Абсолютні та відносні теорії покарання. Мета покарання згідно ч. 2 ст. 50 КК України. Зміст мети покарання.

Виправлення засуджених як мета покарання. Спеціальне та загальне попередження.

Тема 17. Система та види покарань

Система та види покарань. Поняття, ознаки та значення системи покарань в кримінальному праві.

Класифікація (види) покарань. Види покарань за порядком їх призначення: основні, додаткові та покарання, що можуть призначатися як основні, так і як додаткові. Класифікація покарань залежно від суб'єкта, до якого застосовується покарання: загальні та спеціальні. Види покарань за можливістю призначення терміну покарання: строкові та безстрокові.

Поняття, характеристика, порядок і підстави призначення основних видів покарань в чинному кримінальному законодавстві України.

Характеристика, порядок і підстави призначення додаткових видів покарань.

Характеристика, порядок і підстави призначення покарань, які можуть застосовуватися як основні, так і як додаткові:

Тема 18. Призначення покарання

Загальні засади призначення покарання в кримінальному праві України. Принципи призначення покарання.

Призначення покарання в межах, вказаних в санкції статті закону, що передбачає відповідальність за вчинений злочин. Значення положень Загальної частини кримінального законодавства для призначення покарання.

Загальна характеристика та значення для призначення покарань обставин, що впливають на ступінь тяжкості злочину, а також обставин, що характеризують особу підсудного, пом'якшують або обтяжують покарання. Види та класифікація таких обставин.

Підстави і порядок призначення судом більш м'якшого покарання, ніж передбачено законом. Призначення покарання нижче нижчої межі, передбаченої законом за конкретний злочин. Особливості застосування норми про призначення більш м'якого покарання стосовно додаткового покарання.

Призначення покарання за сукупністю злочинів. Правила призначення покарання за сукупністю злочинів.

Призначення остаточного (загального) покарання за сукупністю шляхом поглинання менш суворого покарання більш суворим.

Призначення остаточного покарання за сукупністю шляхом повного або часткового складання. Межі призначення покарання за сукупністю злочинів.

Порядок призначення за сукупністю злочинів додаткових покарань. Особливості призначення за сукупністю злочинів неоднорідних (різновидових) основних і додаткових покарань.

Призначення покарання за сукупністю вироків. Правила призначення покарання за сукупністю вироків. Межі застосування повного або часткового складання покарань за сукупністю вироків. Поглинання менш суворого покарання довічним позбавленням волі.

Порядок призначення за сукупністю вироків додаткових покарань.

Тема 19. Звільнення від покарання та його відбування

Поняття звільнення від покарання та його види. Безумовне й умовне звільнення. Звільнення від відбування покарання за діяння, караність яких виключена законом.

Поняття та підстави звільнення від покарання особи, яка перестала бути суспільно небезпечною.

Поняття, підстави й умови звільнення від відбування покарання з випробуванням. Поняття та визначення випробувального терміну. Правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, що мають дітей у віці до семи років. Умови застосування і правові наслідки такого звільнення.

Поняття й умови застосування давності обвинувального вироку. Строки давності та їх обчислення. Обчислення строків при перериванні давності. Вирішення питання щодо строків давності виконання обвинувального вироку, що передбачає додаткове покарання. Незастосування давності до осіб, які винні у вчиненні злочинів проти миру, безпеки людства та геноциду.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: поняття і значення. Підстави і умови умовно-дострокового звільнення. Види покарань, при відбуванні яких можливе умовно-дострокове звільнення.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким: умови, підстави та порядок такої заміни. Категорії засуджених, до яких не застосовується умовно-дострокове звільнення від покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким.

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, що мають дітей до трьох років: підстави, умовність цього виду покарання. Обставини, що тягнуть за собою закінчення строку звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, що мають дітей до трьох років.

Поняття, види та специфіка звільнення від відбування покарання у зв'язку з хворобою. Звільнення від покарання на основі закону України про амністію або акту про помилування.

Тема 20. Судимість

Поняття та кримінально-правове значення судимості. Підстава судимості. Правові наслідки судимості.

Погашення та зняття судимості як форма припинення стану судимості й умови їх застосування.

Обчислення строків погашення судимості.

Зняття судимості. Відмінність зняття судимості від погашення судимості. Види й умови зняття судимості. Зняття судимості внаслідок закону України про амністію або акту про помилування.

Тема 21. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування

Поняття, підстави та мета застосування примусових заходів медичного характеру. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру.

Види примусових заходів медичного характеру та критерії їх призначення. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру. Зарахування часу застосування примусових заходів медичного характеру в строк покарання.

Примусове лікування. Підстави та порядок застосування примусового лікування. Місце відбування примусового лікування.

Тема 22. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Підстави та порядок звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності.

Підстави звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Види примусових заходів виховного характеру.

Види покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітніх. Покарання, які не можуть застосовуватися до неповнолітніх. Особливості призначення неповнолітнім покарання у вигляді штрафу, громадських і виправних робіт. Призначення покарання у виді позбавлення волі неповнолітнім. Звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Особливості умовно-дострокового звільнення від покарання осіб, які вчинили злочин у віці до 18 років. Заміна покарання більш м'яким особам, що вчинили злочин у віці до 18 років. Особливості погашення та зняття судимості.

Тема 23. Основні питання Загальної частини кримінального права зарубіжних держав

Загальна характеристика кримінального законодавства держав пострадянського простору. Кримінальне законодавство розвинених зарубіжних держав: Англії, США, Франції, Німеччині, Японії. Англо-американська та континентальна франко-німецька системи кримінального права.

Вибіркова характеристика основних інститутів Загальної частини кримінального права деяких зарубіжних країн (поняття злочину; класифікація злочинів; вина та її форми; неосудність; замах на злочин; співучасть; обставини, що виключають злочинність діяння; система кримінальних покарань; умовне засудження; звільнення від покарання).

Реформи кримінального законодавства, які здійснюються в останні десятиріччя в деяких зарубіжних розвинених країнах.

Тема 24. Школи (основні напрями) науки кримінального права

Наука кримінального права. Виникнення й основні етапи розвитку кримінального права. Глосатори (італійська школа), середньовічні доктрини кримінального права (Німеччина, Італія, Франція, Голландія). Просвітницько-гуманістичний напрям в науці кримінального права (Монтескьє, Беккарія, Волі та ін.). Класична школа кримінального права: її виникнення, суть, етапи розвитку, Французький, німецький і російський напрями класичної школи кримінального права (Зростання, Фейербах, Грольман, Таганів, Сергеевський). Виникнення антропологічної школи кримінального права і її подальша еволюція. Основні погляди антропологів (Ломброзо, Феррі, Гарофало) та їх вплив на науку кримінального права.

Виникнення соціологічної школи кримінального права та її подальша еволюція. Основні погляди соціологів (Лист, Ван-Гамель, Прінс, Тард, Фойніцький, Чубинський та ін.). Проблеми причин злочинності, небезпечного положення, покарання і заходів безпеки з погляду соціологічної школи має рацію.

Формування змішаних (інтегрованих) напрямів в науці кримінального права. Розвиток науки кримінального права в другій половині ХХ ст. Остаточна теорія кримінального права.

Нормативізм. Неоантропологи. Оцінка цих напрямів. Їх вплив на кодифікування кримінального законодавства другої половини ХХ ст., на законотворчі роботи і на правозастосування.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 25. Поняття Особливої частини кримінального права України, її значення та система. Наукові основи кваліфікації злочинів

Особлива частина кримінального права України як специфічний розділ окремої галузі права. Підстави поділу кримінального права України на Загальну та Особливу частини. Особливості нормативних приписів (кримінально-правових норм), що утворюють її зміст. Джерела Особливої частини кримінального права України.

Система Особливої частини кримінального права України, її поняття та особливості. Основні правила систематизації Особливої частини кримінального права України. Роль законодавчої техніки в побудові системи Особливої частини кримінального права України.

Особлива частина кримінального права України як навчальна дисципліна в юридичному вищому навчальному закладі, її предмет та основні методи його дослідження. Значення Особливої частини кримінального права України.

Основні теоретичні форми вивчення Особливої частини кримінального права: систематизація (класифікація) юридичних складів злочинів в межах Особливої частини Кримінального кодексу України та її окремих розділів; загальна характеристика окремих груп злочинів; аналіз юридичного складу (юридичних складів) злочину певного виду; особливості юридичних складів окремих злочинів; розмежування юридичних складів злочинів окремих видів,

особливості кваліфікації окремих складів злочинів та кваліфікація при певних обставинах.

Роль роз'яснень Пленуму Верховного Суду України у засвоєнні Особливої частини кримінального права. Необхідність опрацювання узагальнень правозастосовної практики та вивчення окремих кримінальних справ щодо певних категорій злочинів.

Поняття і види кваліфікації злочинів. Злочин та склад злочину як фактична і правова підстави кваліфікації злочинів. Вчинення злочину – фактична підстава притягнення до кримінальної відповідальності й кваліфікації скоєного. Поняття, ознаки та елементи злочину. Одиничні злочини і множинність злочинів, їх види. Склад злочину – правова модель і основа кваліфікації злочинів. Поняття і ознаки складу злочину. Обов'язкові й факультативні ознаки складу злочину. Класифікація складів злочинів. Конкуренція норм Особливої частини Кримінального кодексу. Правила кваліфікації при конкуренції норм. Відмінність конкуренції від колізії правових норм, шляхи подолання колізії. Значення правильної кваліфікації злочинів для здійснення правосуддя. Правильна кваліфікація як необхідна умова дотримання законності, прав і свобод людини. Значення правильної кваліфікації для визначення рівня і стану злочинності та обліку злочинів.

Тема 26. Злочини проти основ національної безпеки України

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти держави.

Національна безпека України як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика злочинів проти основ національної безпеки України; особливості суб'єктивної сторони цих злочинів. Проблеми систематизації юридичних складів злочинів проти основ національної безпеки України.

Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки України та шляхи вдосконалення кримінального законодавства щодо певних складів злочинів.

Класифікація злочинів: злочини, що посягають на зовнішню безпеку України; злочини, що посягають на основи внутрішньої безпеки України.

Тема 27. Злочини проти життя та здоров'я особи

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи.

Особисті блага людини як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальний механізм кримінально-правової охорони життя і здоров'я особи. Проблеми систематизації юридичних складів злочинів проти життя та здоров'я особи за чинним кримінальним законодавством України.

Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти життя та здоров'я особи. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів проти життя та здоров'я особи.

Класифікація злочинів проти життя: злочини, що становлять небезпеку для життя та здоров'я особи; злочини, що становлять небезпеку для життя та здоров'я людини, які вчиняються у сфері медичного обслуговування.

Тема 28. Злочини проти волі, честі та гідності особи

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти волі, честі та гідності особи.

Загальна характеристика злочинів проти волі, честі та гідності особи. Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти волі, честі та гідності особи. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів проти волі, честі та гідності особи.

Незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки цього злочину.

Захоплення заручників. Відмежування від позбавлення волі і викрадення людини. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки цього злочину.

Підміна дитини. Відмежування від викрадення людини.

Торгівля людьми. Форми торгівлі людьми. Кваліфікуючі ознаки торгівлі людьми. Особливо кваліфікуючі ознаки торгівлі людьми.

Експлуатація дітей. Кваліфікуючі ознаки експлуатації дітей.

Незаконне поміщення в психіатричний заклад. Кваліфікуючі ознаки.

Тема 29. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

Загальна характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

Класифікація статевих злочинів: злочини, що посягають на статеву свободу та статеву недоторканість; злочини, що посягають на нормальне фізичне та моральне становлення дітей та підлітків.

Тема 30. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.

Злочини проти виборчих прав: перешкоджання здійсненню виборчого права; фальсифікація виборчих документів; голосування виборцем на виборчій дільниці більше ніж один раз; незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму; порушення таємниці голосування; порушення

законодавства про референдум; порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку).

Злочини проти трудових прав: грубе порушення законодавства про працю; грубе порушення угоди про працю; не виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших встановлених законом виплат; перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій; перешкоджання законній професійній діяльності журналістів; примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку.

Злочини проти інших особистих прав і свобод людини і громадянина: порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії; порушення недоторканності житла; порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер; порушення недоторканності приватного життя; порушення права на отримання освіти; порушення права на безоплатну медичну допомогу.

Злочини проти сім'ї: ухилення від сплати аліментів на утримання дітей; ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків; злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування; зловживання опікунськими правами; розголошення таємниці усиновлення; незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння).

Злочини проти прав на об'єкти інтелектуальної власності: порушення авторського права та суміжних прав; порушення прав на об'єкти промислової власності.

Злочини проти прав на свободу совісті: пошкодження релігійних споруд чи культових будинків; незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь; перешкоджання здійсненню релігійного обряду; посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів.

Тема 31. Злочини проти власності

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти власності.

Загальна характеристика та види злочинів проти власності. Проблеми систематизації юридичних складів злочинів проти власності. Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти власності. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів проти власності.

Поняття викрадення чужого майна та його ознаки. Предмет викрадення: його фізична, соціальна, економічна та юридична ознаки. Форми викрадення в залежності від способу вилучення чужого майна. Види викрадення в залежності від вартості викраденого майна. Визначення вартості викраденого. Значення поділу викрадення на форми та види.

Корисливий мотив як обов'язкова ознака викрадення. Суб'єкт викрадення.

Крадіжка. Поняття та види таємного викрадення. Грабїж. Поняття та види відкритого викрадення. Відмінність грабежу від крадіжки. Розбїй. Поняття і ознаки розбою. Момент закінчення цього злочину. Відмінність розбою від насильницького грабежу і бандитизму. Шахрайство. Особливості моменту закінчення цього злочину. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Кваліфікуючі ознаки суб'єкту злочину.

Інші види неправомірного заволодіння чужим майном. Вимагання. Поняття, кваліфікуючі ознаки, відмежування вимагання, поєднаного з насильством від розбою. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Кваліфікуючі ознаки цього злочину. Відмежування від шахрайства. Привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї.

Поняття і види некорисливих злочинів проти власності. Умисне знищення або пошкодження майна. Предмет цього злочину. Кваліфікуючі ознаки знищення або пошкодження майна. Погроза знищення майна. Предмет цього злочину. Особливості погрози у складі цього злочину. Необережне знищення або пошкодження майна. Порушення обов'язків щодо охорони майна.

Тема 32. Злочини у сфері господарської діяльності

Загальна характеристика злочинів у сфері господарської діяльності. Проблеми систематизації юридичних складів злочинів у сфері господарської діяльності. Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів у сфері господарської діяльності.

Злочини, що посягають на відносини, які забезпечують безпеку господарської діяльності: незаконний обїг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва; фіктивне підприємництво; легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; умисне порушення вимог законодавства про запобїгання та протидїю легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом.

Злочини, що посягають на відносини в сфері грошового обїгу, валютного регулювання та валютного контролю: виготовлення, зберїгання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут піддроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів; незаконні дії з документами на переказ, платїжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнання для їх виготовлення.

Злочини, що посягають на відносини щодо мобілізації, розподїлу та використанню коштів бюджетів і державних цїльових фондів: контрабанда; незаконне виготовлення, зберїгання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів; видання нормативно-правових або розпорядчих актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку;

ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); шахрайство з фінансовими ресурсами.

Злочини, що посягають на відносини, які забезпечують свободу господарської діяльності, недопущення проявів монополізму та несумлінної конкуренції: протидія законній господарській діяльності; незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю; розголошення комерційної або банківської таємниці; незаконне використання інсайдерської інформації; приховування інформації про діяльність емітента.

Тема 33. Злочини проти довкілля

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти довкілля.

Поняття, загальна характеристика та види злочинів проти довкілля. Проблеми систематизації юридичних складів злочинів проти довкілля. Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти довкілля. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів проти довкілля. Особливості предмету та місця скоєння злочину при кваліфікації злочинів проти довкілля.

Класифікація злочинів у відповідності із основним безпосереднім об'єктом: злочини проти екологічної безпеки; злочини у сфері земле використання, охорони надр, атмосферного повітря; злочини у сфері охорони водних ресурсів; злочини у сфері лісокористування, захисту рослинного і тваринного світу.

Тема 34. Злочини проти громадської безпеки

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти громадської безпеки.

Поняття громадської безпеки, загальна характеристика та види злочинів, передбачених IX розділом Особливої частини Кримінального кодексу України. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки цих злочинів. Проблеми систематизації юридичних складів злочинів проти громадської безпеки.

Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти громадської безпеки. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів проти громадської безпеки.

Класифікація злочинів: злочини, пов'язані із створенням злочинної організації, терористичної групи та інших злочинних об'єднань, участь в них та у злочинах, що вчиняються ними чи пов'язаних з ними; злочини, пов'язані із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами; злочини, що порушують різні правила, що забезпечують громадську безпеку.

Тема 35. Злочини проти безпеки виробництва

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти безпеки виробництва.

Поняття злочинів проти безпеки виробництва, їх загальна характеристика та види. Особливості об'єктивних та суб'єктивних ознак. Проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти безпеки виробництва. Шляхи вдосконалення норм кримінального законодавства щодо злочинів проти безпеки виробництва.

Класифікація злочинів: злочини у сфері безпеки праці; інші злочини у сфері безпеки виробництва.

Тема 36. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Поняття механічного транспортного засобу. Наслідки злочину та їх значення для кваліфікації. Відмежування транспортних злочинів від суміжних. Значення причинно-наслідкового зв'язку для встановлення закінченого злочину.

Класифікація транспортних злочинів: злочини, що посягають на безпеку руху або експлуатацію залізничного, водного чи повітряного транспорту; злочини, що посягають на безпеку руху або експлуатацію автотранспорту і міського електротранспорту; злочини, що посягають на безпеку трубопровідного транспорту; інші злочини, що посягають на безпечну роботу транспорту.

Тема 37. Злочини проти громадського порядку та моральності

Поняття, загальна характеристика й види злочинів проти громадського порядку та моральності. Проблеми систематизації юридичних складів злочинів проти громадського порядку та моральності.

Класифікація злочинів: злочини проти громадського порядку; злочини проти громадської моральності; посягання на основні моральні принципи та цінності у сфері духовного та культурного життя суспільства, на основні принципи моральності у сфері статевого відношень; посягання на основні принципи у сфері морального та фізичного розвитку неповнолітніх.

Тема 38. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення.

Предмет злочину та його види. Кваліфікуючі ознаки, поняття великого та особливо великого розміру наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Класифікація злочинів: злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення; злочини, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення; злочини, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних та одурманюючих засобів, а також допінгу; інші злочини проти здоров'я населення.

Тема 39. Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Особливості та проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів у сфері охорони державної таємниці. Шляхи вдосконалення кримінального законодавства щодо юридичних складів злочинів у сфері охорони державної таємниці.

Особливості предмету та місця скоєння злочину та їх вплив на кваліфікацію.

Злочини, що посягають на відносини у сфері охорони державної таємниці й іншої конфіденційної інформації, яка є власністю держави: розголошення державної таємниці; втрата документів, що містять державну таємницю; передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави.

Злочини, що посягають на відносини в сфері недоторканності державних кордонів: незаконне переправлення осіб через державний кордон України; порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю; порушення правил міжнародних польотів.

Злочини, що посягають на відносини, які забезпечують належне комплектування Збройних Сил України: ухилення від призову на строкову військову службу; ухилення від призову за мобілізацією; ухилення від військового обліку або спеціальних зборів.

Тема 40. Злочини проти авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян

Загальна характеристика злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Проблеми систематизації юридичних складів.

Класифікація злочинів: злочини у сфері використання державних символів; злочини, пов'язані із перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян; злочини проти представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань; злочини у сфері використання документів і засобів отримання інформації.

Тема 41. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

Особливості предмету комп'ютерних злочинів. Відмежування від суміжних складів злочинів.

Несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку. Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в комп'ютерах, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в комп'ютерах, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї. Порушення правил експлуатації комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється. Перешкоджання роботі комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них обробляється.

Тема 42. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Поняття, загальна характеристика й види злочинів у сфері службової діяльності. Поняття та ознаки службової особи. Відмежування службової особи від службової особи юридичної особи приватного права. Проблеми систематизації юридичних складів.

Злочини проти правомірної діяльності державних установ і недержавних формувань незалежно від форм власності й видів діяльності, що вчинюються службовими особами з використанням ними своїх обов'язків (загальні). Зловживання владою або службовим становищем. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Перевищення влади або службових повноважень. Службове підроблення. Особливості предмету злочину. Службова недбалість.

Злочини проти авторитету державного апарату, апарату підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Поняття та ознаки неправомірної вигоди. Момент закінчення злочину. Незаконне збагачення. Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі. Умови звільнення від кримінальної відповідальності. Зловживання впливом. Провокація підкупу.

Тема 43. Злочини проти правосуддя

Класифікація злочинів у відповідності із основним безпосереднім об'єктом: злочини проти конституційних принципів діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду; злочини проти безпеки, честі та гідності суддів, народних засідателів та інших учасників судочинства; злочини проти прав та інтересів суб'єктів кримінального або цивільного процесу; злочини проти інтересів всебічного, повного неупередженого розслідування і судового розгляду кримінальних справ; злочини проти інтересів своєчасного припинення та розкриття злочинів; злочини проти інтересів забезпечення неухильного виконання судових рішень.

Тема 44. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)

Класифікація військових злочинів: злочини проти порядку підлеглості і військової честі; злочини проти порядку проходження військової служби; злочини проти порядку користування військовим майном і його зберігання; злочини проти порядку експлуатації військової техніки; злочини проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб; злочини проти встановленого порядку збереження військової таємниці; злочини проти порядку несення служби на полі бою і в районі воєнних дій; злочини, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями та ін.

Тема 45. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Основні етапи розвитку кримінального законодавства України, що передбачало відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Поняття, загальна характеристика і види злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Проблеми систематизації юридичних складів.

Особливості та проблеми застосування норм кримінального законодавства при кваліфікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Шляхи вдосконалення кримінального законодавства щодо юридичних складів злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Злочини проти миру: пропаганда війни; планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни.

Злочини проти безпеки людства: застосування зброї масового знищення; розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення; геноцид; екоцид.

Злочини проти міжнародного правопорядку: порушення законів та звичаїв війни; посягання на життя представника іноземної держави.

Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист: наймитство; піратство (відмежування піратства від терористичного акту та угону або захоплення морського чи річкового судна); незаконне використання символіки Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (відмежування від певного злочину, скоєного військовослужбовцями).

Основні нормативно-правові акти

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131 (зі змін. та допов.).

2. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність та рецидив злочинів та їх правових наслідках: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 7. – С. 6-10.

3. Про судову практику по справам про необхідну оборону: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 1 // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 3. – С. 2-4.

4. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 12 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 2. – С. 13-16.

5. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 6. – С. 14-20; 2005. – № 1. – С. 13; 2009. – № 7. – С. 11-13; № 12. – С. 16. (зі змін. та допов.).

6. Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 5-8.

7. Про практику застосування судами України законодавства про погашення та зняття судимості: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 16 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 2. – С. 9-11.

8. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03 червня 2005 р. № 5 // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 6. – С. 5-10.

9. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 5. – С. 4-8.

10. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 червня 2006 р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 11-16.

11. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 10 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – №12. – С.9-16.

12. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07 лютого 2003р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – №1. – С.37-42.

13. Про судову практику у справах про злочини ті інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 р. №17 // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – №1. – С.9-12.

14. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. №7 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – №8. – С.15-19.

15. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 р. №3 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – №3. – С.2-6.

16. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. №5 // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – №7. – С.1-8.

17. Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини неповнолітніх: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 5 // Вісник Верховного суду України. – 2004. – №5. – Стор. 4.

18. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7 [Електроний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>

19. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 травня 2002 р. № 6 // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 4 (32). – С. 22.

20. Про судову практику у справах про необхідну оборону: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 1 // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – №3 – С. 2.

21. Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 3 – С. 5.

22. Рішення Конституційного Суду України від 19.04.2000 р. № 6-рп/2000 (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 39. – Стор. 77. – Ст. 1662.

Список рекомендованої літератури

1. Александров Ю.В. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю.В. Александров [та ін.]; ред. М.І. Мельник, В.А. Клименко; Київський національний ун-т внутрішніх справ, Київський міжнародний ун-т. – Вид. 4-те, перероб. та доп. – К.: Атіка, 2008. – 375 с.

2. Бажанов М.І. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / М.І. Бажанов [та ін.]; ред. М.І. Бажанов [та ін.]; МОН України. – 2.вид., перероб. та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

3. Баулін Ю.В. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю.В. Баулін [та ін.]; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – 4-те вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2010. – 456 с.

4. Гончар Т.В., Стрельцов Е.Л., Чуваков О.А. Кримінальне право України: Навчальний посібник для підготовки до іспиту. – Харків: «Одісей». – 2010. – 245 с.

5. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України (1972–2010). – Харків: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2010. – 904 с.

6. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1963-2010 р.р. / Упоряд.: Гуторова Н.О., Житний О.О. – Х.: Одісей. – 2011. – 464 с.

7. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973-2012 р.р.) / Упоряд.: Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін. – Київ: Право. – 2013. – 456 с.
8. Касинюк В.І., Білоконеv В.М. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за порушення правил водіння або експлуатації машин. – Запоріжжя: Видавець Глазунов С.О., 2011. – 231 с.
9. Кримінальне право України (Загальна частина): підручник / За заг ред. О.М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: Вид-во ХНУВС, 2011. – 378 с.
10. Кримінальне право України. Особлива частина: Навчальний посібник / За ред. Омельчук О.М. – К.: Правова єдність, – 2010. – 496 с.
11. Кримінальне право України. Під ред. Тулякова В.О. – Навчально-методичний посібник для студентів Інституту прокуратури та слідства. – Одеса. – Фенікс. – 2010. – 450 с.
12. Кримінальне право України: Особлива частина: підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [4-е вид., перероб. і допов.]. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
13. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Вид. третє, переробл. та доповн. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 1184 с.
14. Ларченко М.О. Кримінальне право України. Загальна частина: навч.-метод. посіб. / Ларченко М.О.; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя, 2011. – 43 с.
15. Матвійчук В.К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально – правової охорони навколишнього природного середовища: монографія / В.К. Матвійчук. – К.: Національна академія управління, 2011. – 368 с.
16. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І Мельника, М.І. Хавронюка. 8-ме вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2011. – 1280 с.
17. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2-х т. / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: Алеута; КНТ; Центр учбової літератури. – 2009. – 964 с.
18. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий. Изд 8-е, перераб. и доп. / Отв. ред. Е.Л. Стрельцов. – Х.: Одиссей, 2012.